

УДК 550.75 (477.7) 092 /Портянко В.П./

Константинова В.М., Лиман І.І.

**ДОСЛІДНИК ПРИРОДИ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я
ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР ПИЛИПОВИЧ ПОРТЯНКО:
МАТЕРІАЛИ ДО БІОГРАФІЇ**

Стаття присвячена заповненню лакун у біографії випускника Дніпропетровського інституту профосвіти і аспірантури Дніпропетровського державного університету доктора біологічних наук, професора Володимира Пилиповича Портянко, чий 100-річний ювілей відзначався у грудні 2011 року.

Ключові слова: біологія, науковець, В.П. Портянко

Статья посвящена заполнению лакун в биографии выпускника Днепропетровского института профобразования и аспирантуры Днепропетровского государственного университета доктора биологических наук, профессора Владимира Филипповича Портянко, чей 100-летний юбилей отмечался в декабре 2011 года.

Ключевые слова: биология, ученый, В.Ф. Портянко

The article is devoted to filling the gaps in biography of graduate of Dnipropetrovsk institute of vocational training and graduate schools of Dnipropetrovsk state university professor Volodymyr Pylypovych Portyanko, whose centennial jubilee was celebrated in the December, 2011.

Keywords: biology, scientist, V.P. Portyanko

У грудні 2011 р. виповнилося 100 років з дня народження відомого дослідника природи Північного Приазов'я, доктора біологічних наук, професора Володимира Пилиповича Портянко (1911 – 1990), який багато десятків років працював у Бердянському ВИШі, захистивши у 1939 р. кандидатську дисертацію у Дніпропетровському державному університеті. З нагоди 100-річного ювілею в Бердянську відбулася ціла низка урочистостей, що включала відкриття меморіальної дошки в одному з корпусів Бердянського державного педагогічного університету та видання книги В.П. Портянко «Степь как она есть». Втім, у історіографії і досі залишається ціла низка лакун, неточностей, а то й перекохань, що стосуються біографії професора. Достатньо згадати, що під час самих урочистостей з нагоди 100-річчя В.П. Портянко у засобах масової інформації повідомлялось, що Володимир Пилипович «працював у Бердянському державному педагогічному інституті з 1939 по 1990-й рік деканом природничого-географічного факультету, завідувачем кафедри педагогіки і методики початкової освіти» [2]. Тож існує потреба заповнити існуючі лакуни, ввести до наукового обігу джерела, що стосуються біографії науковця. Це і є метою цієї публікації.

Низка подробиць щодо наукової діяльності В.П. Портянко міститься у

підготовленому в 1967 р. рукописі «Очерк истории Бердянского педагогического института» колеги Володимира Пилиповича І.І. Токаренка. Зокрема, там читаємо: «Владимир Филиппович — это неутомный и неустанный труженик земли русской. Он работает как истинный ученый со свойственной ему скрупулезностью исследования. Исследует один процесс, а замечает и другие явления, расплывает свое внимание на их доисследование.

[...] Хотелось бы в порядке заключения и совета для молодых исследователей поставить в пример старательность, добросовестность и плодотворную работу профессора Портянко Владимира Филипповича, ученика Эльгардта, профессора Днепропетровского университета. Пытливый и неутомимый экспериментатор. Его докторская диссертация на тему «Происхождение и биологические особенности развития кукурузы» явилась как бы итогом большой проделанной работы.

Автор работы в течение почти двадцатилетнего исследования провел наблюдения за многими сортами кукурузы, взятыми из мировой коллекции. Часть из них экспериментировал, установил целый ряд закономерностей в развитии кукурузы и формировании ее основных органов. Проведены исследования по проблеме происхождения кукурузы. Полученные данные дают возможность значительно улучшить формообразовательные процессы этой культуры, особенно по созданию новых сортов и гибридов с повышенной вместимостью белка (до 20-25 % по сравнению с существующими 8-10 %), а также сортов стойких по отношению к неблагоприятным условиям (холода, засухи и т. д.), что, безусловно, имеет большое народнохозяйственное значение.

По исследуемой теме был разработан и напечатан целый ряд весьма актуальных вопросов. [...] Представляют большой интерес и являются весьма актуальными такие вопросы:

Вегетативная гибридизация кукурузы.

О стадиях яровизации кукурузы.

Биогенетические особенности кукурузы.

Стимулирующая роль конуса нарастания корня на впитывание минеральных веществ.

Влияние внекорневой подкормки на процессы опыления кукурузы.

Проблема повышения белка кукурузы.

Использование теосинте для повышения белков кукурузы и др.

А если учесть то обстоятельство, что требуется многолетний эксперимент, ибо однолетний — недостаточный и полученный вывод может быть неточным, то можно представить, сколько труда и размышлений потребовалось от Владимира Филипповича Портянко» [4, с. 64, 83-85].

У музеї БДПУ зберігаються записані на початку 1980-х рр. дані про викладачів учительського інституту та студентів природничо-географічного факультету 1940 року випуску, де читаємо: «Портянко Владимир Филиппович, преподаватель ботаники. Работал в институте с 1939 г. после окончания аспирантуры в Днепропетровском университете. Был уже канд. биологических наук. Работал в институте до 1955 г. и в связи с переводом естественно-географического в Мелитопольский пединститут работал 6 лет в Мелитополе.

Возвратился в Бердянский пединститут в 1961 г., где и работал до 1978 г. Ныне пенсионер» [3, арк.1-7].

Спогади про В.П. Портянка містяться в цілій низці інтерв'ю, записаних в рамках дослідження історії Бердянського державного педагогічного університету. Зокрема, Г.М. Кириченко, яка навчалась у 1950-1952 рр., згадує: «Ну, улюбленим у нас був оцей, ботанік, Портянко. Ми з ним же весь час були на практиці, на ділянці оцій самій. Їздили. І він ото з нами як з товаришами. Ну що ми такі ж вже, считайте, як викладачі. Допомогали. Ми з ним дуже любили їздити. Це розказував історії всякі у його житті. Як він учився. Каже: «Ви хоч трошки одіті та обуті, а ми тоді — каже, — зовсім ходили...» [1].

Втім, найбільш достовірна інформація щодо В.П. Портянка міститься в книгах наказів та особовій справі Володимира Пилиповича, що зберігаються в архіві БДПУ. Деякі з цих документів ми наводимо нижче.

Бібліографічні посилання:

1. Архів кафедри історії України БДПУ. – Інтерв'ю з Кириченко Галиною Михайлівною, 1930 року народження, мешканкою м. Бердянськ, проведене Дерман Іриною Петрівною (БДПУ). – 2009 р., квітень 29. – м. Бердянськ.

2. Герилів С. Вшанували щиро, душевно, меморіально // <http://info.big.zp.ua/index.php/2009-10-07-06-31-10/viewpost/3152>

3. Музей БДПУ. – Дані про викладачів та студентів. – Арк. 1-7. Оригінал.

4. Токаренко И.И. Очерк истории Бердянского педагогического института. – Рукопись. – Бердянск, 1967. – 123 с.

№ 1 1939, червня 22. — Виписка з протоколу засідання ради Дніпропетровського державного університету про затвердження В.П. Портянка у вченому ступені кандидата біологічних наук

УРСР

Народний комісаріат освіти

Дніпропетровський

державний університет

22/VI дня 1939 р.

№ 60-22-6

м. Дніпропетровськ

Проспект ім. К. Маркса, 9

Телефон № 3-72-07

Виписка из протокола № 18 заседания совета Днепропетровского Госуниверситета от 29/V 1939 года.

Присутствовало: 86 чел., из них членов совета — 34 ч.

Председатель — т. Зубко А.М.

Уч. Секретарь — т. Гусинская С.А.

Слушали:
Защиту диссертации т.
Портянко В.Ф. на тему
«Биохимическая характеристика
семян проса во время
яровизации».

Председатель совета: Зубко (Зубко)
Уч. секретарь: С. Гусинская (Гусинская)
З оригіналом згідно
Секретар ін-ту [Підпис]

(Архів БДПУ. — Спр. «Портянко Володимир Пилипович». — Арк. 10.
Копія).

Постановили:
Утвердить т. Портянко В.Ф. в
ученой степени кандидата
биологических наук,
защитившего диссертацию.

№ 2 **1941, березня 10. — Витяг з наказу директора інституту
П.А. Ляшенка про затвердження ВАК В.П. Портянка в
ученому званні доцента біології**

Наказ № 37

по Осипенківському Держ. Учительському інституту ім. П.Д. Осипенко
від 10 березня 1941 р.

§ 2.

Зав. кафедрою біології, кандидата наук тов. Портянко В.П. рішенням
Вищої атестаційної комісії Всесоюзного Комітету в справах вищих шкіл в
засіданні від 8-го лютого 1941 р., протокол № 5, затверджено вченому званні
доцента по кафедрі «біологія».

З дня затвердження т. Портянко В.П. іменувати в усіх документах, списках
і справах інституту кандидатом наук, доцентом біології.

Підстава: витяг з протокола № 5 від 8/II.41 р. Вищої атест. комісії ВКВШ.

[...]

Директор ін-ту [Підпис] (Ляшенко)

(Архів БДПУ. — Спр. № 46/46. — Арк. 36. Оригінал).

№ 3 **1944, лютого 11. — Витяг з наказу директора інституту
І.П. Приймака про призначення В.П. Портянка завідувачем
кафедрою**

Приказ № 17

по Осипенковському Учительському Інституту ім. П.Д. Осипенко
от 11 февраля 1944 г.

§ 1.

т. Портянко Владимир Филиппович назначается на должность доцента
ботаники и зав. кафедрой естественно-географического ф-та с 8-го февраля
1944 г. с последующим утверждением Наркомпроса УССР.

Зарплата устанавливается с 27-го января в размере 1440 руб. в месяц.

Основание: заявление тов. Портянко и командировка Наркомпроса УССР.
[...] //

Директор ин-та [Підпис] (Приймак)

(Архів БДПУ. — Спр. № 1 (54). — Арк. 10 зв. Оригінал).

№ 4 **1944, червня 1. — Витяг з наказу директора інституту
І.П. Приймака про призначення В.П. Портянка в. о.
помічника директора з учбової частини**

Наказ № 49

по Осипенківському Учительському Інституту ім. П.Д. Осипенко
від 1-го червня 1944 р.

§ 2.

т. Портянко В.П. призначається виконуючим обов'язки помдиректора по
учбовій частині з 1-го червня 44 р. з наступним затвердженням Н. К. О.

§ 3.

В зміну наказу № 17 § 1 від 11 лютого 44 р. курівнику кафедри т. Портянко
встановлюється з 1-го червня учбове навантаження з оплатою 50 % // ставки
(800 кар.).

[...] //

Директор [Підпис] (Приймак)

(Архів БДПУ. — Спр. № 1 (54). — Арк. 29 зв. — 30. Оригінал).

№ 5 **1944, червня 17. — Автобіографія В.П. Портянка**

Автобіографія

Портянко Владимира Филипповича

Родился в декабре м-це 1911 г. в д. Романовке, Казанковского р-на, Николаевской области в семье сельского учителя. В д. Романовке, где отец и мать работали в начальной школе, я окончил ук. школу, а затем был переведен в НСШ (г. Казанку), которую и окончил в 1926 г. В 1926 г. поступил в Криворожскую с/х профшколу (позже преобразованную в с/х техникум), по окончании которой меня направили на должность агронома Никопольского с/х кооперативного т-ва, где и работал до октября 1929 г. В октябре 1929 г. поступаю учиться на биологическое отделение института профобразования; институт окончил в 1933 г. и в том же году получил должность биолога-методиста Днепропетровской Агробиостанции, где я проработал до сентября 1936 г. В октябре 1936 г. принимаю участие в конкурсном экзамене по приему в аспирантуру при Днепропетровском госуниверситете по кафедре физиологии растений; в результате усиленной сдачи экзаменов меня записали в аспирантуру. Аспирантуру окончил в мае 1939 г., защитив диссертацию на степень кандидата биологических наук (тема диссертационной работы: «Биохимическая характеристика яровизированного проса», одновременно мною была выполнена и другая работа: // «К химической характеристике

некоторых сортов проса», обе работы напечатаны в сб. трудов Днепропетровск. Госуниверситета за 1940 г.).

В 1939 г. в сентябре м-це НКП УССР направляет меня и. о доцента ботаники Осипенковского уч. ин-та. В Осипенковском уч. ин-те занимал должность зав. кафедрой бот. и декана естественно-географического факультета. В 1941 г. по представлении Совета института КВШ присвоил звание доцента. В сентябре 1941 г. эвакуировался в г. Ленинабад (Таджикская ССР), а в декабре 1941 г. получил место доцента по кафедре географии и естествознания Сталинирского пединститута (Юго-Осетия, Грузинск. ССР), одновременно по совместительству выполнял работу 1-го пом. зав. Сталинирск. госсортоучастка при НКЗ Груз. ССР и зав. естественным отделом облмузея Юго-Осетии. В феврале 1944 г. НКП УССР отозван в Осипенковский уч. институт, где и работаю доцентом в настоящее время. Находясь в эвакуации, мною выполнена научная работа на тему: «Уплотненные посевы Юго-Осетии», тема представляет в области с/х актуальное значение. До эвакуации в Осипенковском уч. институте мною также выполнены две научные темы. В течение всей своей трудовой деятельности принимал активное участие в общ.-полит. жизни страны. С 1926 по 1936 гг. находясь в рядах ВЛКСМ, принимал участие в проведении различн. компаний (хлебозаготовит., посевные и т. д.) В 1940 г. принимал участие по выборам в местные Советы деп. трудящихся в качестве секретаря уч. комиссии.

17. VI.44

[Підпис]

(Архів БДПУ. — Спр. «Портянко Володимир Пилипович». — Арк. 46 – 46 зв. Оригінал).

№ 6 1944, вересень. — Наказ заступника Народного комісара освіти УРСР про затвердження В.П. Портянка на посаді заступника директора з науково-навчальної частини

Наказ № 2733

заступника Народного комісара освіти
від __ вересня 1944 року

На подання директора Осипенківського Учительського інституту затвердити тов. Портянко Володимира Пилиповича заступником директора по науково-навчальній частині Осипенківського учительського інституту з 1-го червня 1944 року.

Заст. Наркома освіти УРСР

Згідно: [Підпис]

(Архів БДПУ. — Спр. «Портянко Володимир Пилипович». — Арк. 16. Копія).

- № 7** **1946, травня 31. — Наказ заступника начальника управління у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР про звільнення В.П. Портянка з посади заступника директора з науково-навчальної частини**

Приказ № 155/у

Управления по делам высшей школы при Совете Министров УССР

г. Киев

31 мая 1946 года

Освободить тов. Портянко Владимира Филипповича от занимаемой должности зам. директора по научно-учебной части Осипенковского учительского института, согласно его заявлению.

Зам. Начальника Управления

по делам высшей школы при Совете Министров УССР (А. Бутузов)

С подлинным верно: зав. канц. (Скиба)

(Архів БДПУ. — Спр. «Портянко Володимир Пилипович». — Арк. 20. Копія).

- № 8** **1950, травня 18. — Характеристика завідувача кафедрою природознавства В.П. Портянка**

Характеристика

на завідувача кафедрою природознавства Осипенківського учительського інституту

Портянко Володимира Пилиповича

Тов. Портянко В.П., народження 1911 року, син сільського учителя, позапартійний, в 1933 році закінчив Дніпропетровський інститут Профосвіти і в 1939 році аспірантуру при Дніпропетровському Держуніверситеті. В 1939 році захистив дисертацію на тему «Биологическая характеристика семян проса во время яровизации» і затверджений в ученому ступені кандидата біологічних наук, а в 1941 році йому присвоєно звання доцента.

Тов. Портянко В.П. в Осипенківському учительському інституті працює з 1939 року з перервою на час евакуації. Після реєвакуації з 1944 р. працював в Осипенківському учительському інституті на посаді заст. директора по н/навчальній роботі та зав. кафедрою природознавства до 1946 року, а з 1946 року на посаді зав. кафедрою природознавства.

Посаді цілком відповідає, провадить велику науково-дослідну роботу, проводячи досліди по культурі проса, літньої посадки та яровизації картоплі, бореться за підвищення врожайності, широко популяризуючи мічурінську науку.

Тов. Портянко приймає активну участь в громадсько-політичному житті інституту і міста, виступає з доповідями та лекціями для студентів та громадськості міста.

На окупованій території не був.

18.V 1950 р.

Директор інституту (Леоновський)

Заст. директора по н/навчальній роботі (Козетов)

(Архів БДПУ. — Спр. «Портянко Володимир Пилипович». — Арк. 43.
Копія).

**№ 9 1953, травня 5. — Характеристика завідувача кафедрою
природознавства та географії В.П. Портянка**

Характеристика
на заведуючого кафедрою естествознания и географии
Осипенковского учительского института
доцента Портянко Владимира Филипповича

Тов. Портянко В.Ф., рождения 1911 года, украинец, сын учителя, беспартийный, окончил Днепропетровский институт профобразования в 1933 г., в 1939 г. окончил аспирантуру при Днепропетровском госуниверситете. В 1939 году ему присуждена ученая степень кандидата биологических наук, а в 1941 г. ученое звание доцента ботаники.

Тов. Портянко В.Ф. работает в Осипенковском учительском институте с 1939 года с перерывом на время эвакуации с 1941 года по 08.02 1944 г.

С 1944 по 1946 г. т. Портянко работал зав. кафедрой естествознания и зам. директора по учебно-научной работе, а с 1945 года по настоящее время зав. кафедрой естествознания и географии.

За время работы в институте т. Портянко В.Ф. показал себя дисциплинированным, идейно-теоретически подготовленным заведующим кафедрой, систематически ведет и научно-исследовательскую работу, лекции читает на должном уровне, принимает активное участие в общественно-политической жизни института и города, выступает с лекциями и докладами перед студентами, населением города.

Тов. Портянко В.Ф. 22 февраля 1953 г. вторично избран депутатом Осипенковского Городского Совета депутатов трудящихся, является председателем культурно-просветительной комиссии исполкома горсовета.

Недостаточно уделяет внимания организации методической работы кафедры.

Директор Института [Підпис] (Л.Е. Леоновский)

Секретарь Партбюро [Підпис] (К.С. Каков)

05.05.1953 г.

(Архів БДПУ. — Спр. «Портянко Володимир Пилипович». — Арк. 2. Копія).

Надійшла до редколегії 18.04.2012 р.